

Erik Bengtsson

Klasskamp uppifrån¹

Förändrade klassförhållanden och ökad inkomstojämlikhet i USA sedan 1980

»Kapitalet har aldrig vunnit över arbetet i denna utsträckning«

John Authers, investeringskolumnist på *Financial Times*, sätter sig ner i början av 2012 för att skriva årets första »The Long View«-krönika, den krönika om långsiktiga investeringar som han skriver varje vecka i tidningens marknadsdel. USA har presidentval till hösten, konstaterar han, och kan en omvald president Obama, som under recessionen svängt sig med antikapitalistisk retorik, hota avkastningen

på investeringar i USA, så att man som investerare bör vara försiktig med att köpa på sig amerikanska värdepapper? Nej, säger Authers. Obama må hänge sig åt en del »antistorbolags«-retorik för ögonblicket, men det är bara retorik, inte politik: »Trots högerns hat är lönsamheten i amerikanska företag bättre än någonsin under Mr Obama. [...] Ser vi till resultaten har han varit oerhört marknadsvänlig.« Och så drämmer han till med: »Kapitalet har aldrig vunnit över arbetet i denna utsträckning.« Alltså, sammanfattar

---

1. Tack till Jesper Alex-Petersen, Mattias Bengtsson och Lovisa Broström för kommentarer och kritik.

Authers, är det helt rätt att under 2012, oavsett vem som vinner presidentvalet, investera i amerikanska aktier.²

Hur hamnade USA i denna situation, där även en demokratisk president med stundtals radikal retorik i praktiken är »oerhört marknadsvänlig«? Något slags maktförskjutning har skett, så mycket är klart, och jag ska i den här artikeln resonera om denna förändring.

Det är tydligt att den ekonomiska ojämlikheten har ökat kraftigt i USA sedan slutet av 1970-talet, och under 2011–2012 har mycket uppmärksamhet ägnats åt detta faktum, bland annat genom Occupy Wall Street-rörelsen med dess slogan »Vi är de 99 procenten«, en referens till det faktum att den översta procenten i inkomstfördelningen har sett en inkomstutveckling överlägsen de övriga 99. År 2010 tog den översta procenten i inkomstfördelningen hem 93 procent av årets inkomstökning i landet, påpekar *Financial Times* Edward Luce.³

I artikeln vill jag diskutera hur den kraftigt ökade ekonomiska ojämlikheten i USA under de senaste trettio åren hör ihop med förändrade klassförhållanden.

Klassintressen, klassförhållanden och klasskamp

I vänsterns analyser av vad som hänt de senaste trettio åren är påstående om förändrade klassförhållanden legio: kapitalet har flyttat fram positionerna, och så vidare. Men hur detta egentligen gått till förblir i analyserna ofta en »blind fläck« – till exempel i David Harveys *A Brief History of Neoliberalism*, där han talar om nyliberalismen som ett »återupprättat klassherravälde«.⁴ För att kunna diskutera »klassförhållanden« och »klasskamp« behövs ett teoretiskt resonemang om vad klassernas intressen är, vad det är som de kämpar om, och hur kampen gestaltas. Marx hävdade, bland annat i *Lönearbete och kapital*, att klassmotsättningen är inbyggd i det kapitalistiska systemet. Statsvetaren Adam Przeworski tar i *Capitalism and Social Democracy* upp denna utgångspunkt och ställer frågan: Är motsättningen oförsönlig?⁵ Lönar det sig inte för arbetarklassen att samarbeta, måste de avskaffa systemet för att förbättra sin situation? Genom att ställa socialdemokratiska välfärdsstater mot »den reellt existerande socialismen«, kommer Przeworski fram till att arbetare i ett kapitalistiskt samhälle inte har anledning att tro

2. John Authers, »Obama's Chances Look Good on Current Trends«, *Financial Times* den 6 januari 2012.

3. Edward Luce, »America's Dream Unravels«, *Financial Times* den 30 mars 2012.

4. David Harvey, *A Brief History of Neoliberalism* (2005).

5. Adam Przeworski, *Capitalism and Social Democracy* (1985), se framför allt s. 171–172.

att de får det bättre under socialismen. I enlighet med Przeworski utgår jag ifrån att arbetarklassens omedelbara intresse inte ligger i att avskaffa kapitalismen, utan i ökad politisk och ekonomisk jämlikhet inom ett kapitalistiskt system. Jag utgår ifrån att de centrala institutionerna i arbetarklassens organisering i USA är fackföreningsrörelsen och det demokratiska partiet.⁶

Så till »överklassen« och två stora teoretiska frågor förbundna med den: Kan »kapitalistklassen« eller »överklassen« stå enad och handla som ett politiskt subjekt? Och hur ser i så fall klassens politiska agerande ut? Den första frågan är en klassisk stöttesten för forskningen om USA:s »härskande klass« (och om en sådan över huvud taget kan sägas existera). Ett stort antal forskare betonar förvisso den (socioekonomiskt grundade) politiska ojämlikheten i landet, men också de många motsättningsarna – geografiska, branschmässiga och

så vidare – inom kapitalistklassen, såväl som de någorlunda täta maktskiftena mellan olika klassfraktioner.⁷

Under 1970-talets stora marxistiska diskussion om klass, makt och stat fick dessa komplikationer sociologen Fred Block att i en klassisk artikel utbrista »Den härskande klassen härskar inte.«⁸ Den forskare som tydligast företrätt den motsatta ståndpunkten, att det faktiskt finns en enad härskande klass i USA, är sociologen William Domhoff, som lagt fram sin tolkning bland annat i boken *Who Rules America?*⁹ Domhoff menar att det de facto och trots allt finns en homogen härskande klass som är kapitalistisk och inte utövar bara ekonomisk utan också politisk och ideologisk makt. Domhoff pekar på privatskolor som Groton och universitet som Harvard och Yale som sammanhållande faktorer som upprätthåller den härskande klassen trots dess heterogenitet.¹⁰ Hans kritiker avfärdar hans tolkning som en »konspi-

6. Om facken som arbetarklassorganisering, se Beth A. Rubin, »Class Struggle American Style. Unions, Strikes and Wages«, i *American Sociological Review* volym 51, nr 5 (1986). Om demokraterna och avsaknaden av ett genuint arbetarparti i USA, se Robin Archer, *Why is There no Labor Party in the United States* (2007).

7. Gary J. Kornbluth och John M. Martin, »The Dilemmas of Ruling Elites in Revolutionary America«, och Michael Lind, »Conservative Elites and the Counterrevolution against the New Deal«, båda i Steve Fraser och Gary Gerstle (red.), *Ruling America. A History of Wealth and Power in a Democracy* (2005).

8. Fred Block, »The Ruling Class Does Not Rule«, i *Socialist Revolution* nr 33 (1977).

9. *Who Rules America?* publicerades för första gången 1967 och den senaste upplagan, den sjätte, kom 2009. Domhoff har också en hemsida om boken: <http://www2.ucsc.edu/whorulesamerica/>.

10. För en samtida diskussion av elitskolor och klassamhället i USA, se Shamus Rahman Khan, *Privilege. The Making of an Adolescent Elite at St. Paul's School* (2011).

ratorisk elitteori«,¹¹ och diskussionen om de övre klassernas konstitution och enhetlighet är ett moras som jag vill lämna därhän; att utveckla den skulle kräva en egen artikel. Också en så samhällskritisk forskare som Princetonsociologen Douglas Massey använder i sin senaste bok *Categorically Unequal* »stratifiering« snarare än »klass« som huvudsakligt analytiskt begrepp för USA:s stora ojämlikheter.¹² Jag vill i stället säga så här: Begreppet »klasskamp« förutsätter ett kontinuerligt, avsiktligt, och medvetet agerande från en socioekonomisk grupps sida gentemot en annan socioekonomisk grupp. Att belägga just det avsiktliga och medvetna i samhällsekonomiska förändringar är ofta komplicerat och i denna artikel kommer jag därför att använda begreppet »klassförhållanden«, och diskutera förändringar i dessa förhållanden. Detta möjliggör beskrivning utan lika stora krav på utredning av alla faktorer bakom de förändringar som skett. Begreppet klasskamp kommer att användas i de situationer där det uppenbart handlar om medvetet agerande utifrån en socioekonomisk gruppidenti-

tet. Exempel på detta är lobbykampanjer som förs av näringslivsorganisationer som Business Roundtable,¹³ eller spridningen av antifackliga metoder som att företagare hotar anställda med sparken eller att lägga ner arbetsplatsen om de anställda röstar för facklig organisering på arbetsplatsen.

Två riktlinjer för artikeln följer ur resonemangen ovan. Fokus kommer att ligga på fördelningen av inkomster och ägande, och begreppen »klassförhållanden« och »klasskamp« kommer att användas för att begripa den ökade inkomstojämlikheten.

Ökande ojämlikhet

Jag vill nu beskriva den ökade ojämlikheten, för att visa varför det är relevant att tala om förändrade klassförhållanden och om klasskamp i USA de senaste trettio åren. Inkomstojämlikheten har ökat i nästan alla rika länder under denna period, men är särskilt hög i USA.

Ser vi till andelen av de totala inkomsterna i USA för den procent och de tio procent som tjänar mest är vi i dag tillbaka på samma nivåer som under

11. Christopher Tomlins, *The State and the Unions. Labor Relations, Law, and the Organized Labor Movement in America, 1880–1960* (1985), s. xiii. För mer kritik, se Andrew Hacker, »What Rules America?«, *New York Review of Books* den 1 maj 1975.

12. Douglas Massey, *Categorically Unequal. The American Stratification System* (2007).

13. För en givande teoretisk diskussion om denna typ av klasskamp, se Patrick J. Akard, »Corporate Mobilization and Political Power. The Transformation of U.S. Economic Policy in the 1970s«, i *American Sociological Review* volym 57, nr 5 (1992), s. 597–600. Se även Patrick Bernhagen och Thomas Bräuninger, »Structural Power and Public Policy. A Signaling Model of Business Lobbying in Democratic Capitalism«, i *Political Studies* volym 53, nr 1 (2005), s. 43–48.

rövarbaronernas 20-tal. 1917 stod procenten med högst inkomster för ungefär 18 procent av de totala inkomsterna, och de tio procenten för hela 40 procent. För de återstående 90 procenten av befolkningen fanns alltså bara 60 procent av inkomsterna kvar att dela på. Det var först på 1940-talet som inkomstgapet började slutas något, en trend som höll i sig fram till slutet av 1970-talet. År 1971, för att ta det mest jämlika året, drog toppprocenten bara in ungefär 10 procent av de totala inkomsterna, och de tio procenten med högst inkomster lite mindre än 34 procent. Därefter har ojämlikheten ökat kraftigt och i dag står toppprocenten återigen för 20 procent av de totala inkomsterna, och de tio procent som tjänar mest drar in 50 procent.¹⁴

Ett annat sätt på vilket man kan få fatt i denna ökande ojämlikhet är att studera inkomstutvecklingen för amerikaner per inkomstgrupp. I diagram 1 på nästa sida sker detta per kvartil, alltså per 20 procent av inkomstfördelningen. Kvartil 1 är de 20 procent som har lägst inkomster, kvartil 2 tjänar lite mer, och så vidare till kvartil 5 som är de 20

procent av befolkningen (i detta fall per familj) som tjänar mest.¹⁵

Vi ser att inkomsterna för familjer i alla inkomstskikt i USA ökade ordentligt under perioden 1947–1973, och allra mest ökade inkomsterna för de som tjänade minst. De 20 procent av familjerna som tjänade minst mer än fördubblade sina inkomster dessa år, medan de 20 procent som tjänade mest »bara« ökade sina inkomster med 88,7 procent. Den nyliberala perioden 1979–2009 visar ett totalt motsatt mönster. Under perioden *minskade* bottenkvartilens inkomster (med 7,4 procent), medan inkomsterna sedan kontinuerligt ökade per kvartil upp till de 20 procent som tjänar mest, som fått en ökning på 49 procent. Ett epokskifte skedde alltså i USA:s politiska ekonomi på 1970-talet.

Hur ser då utvecklingen ut om man tittar på fördelningen av inkomster som fördelningen mellan inkomster av arbete och inkomster av kapital? Diagram 2 på nästa sida visar utvecklingen för denna fördelning 1960–2007.¹⁶

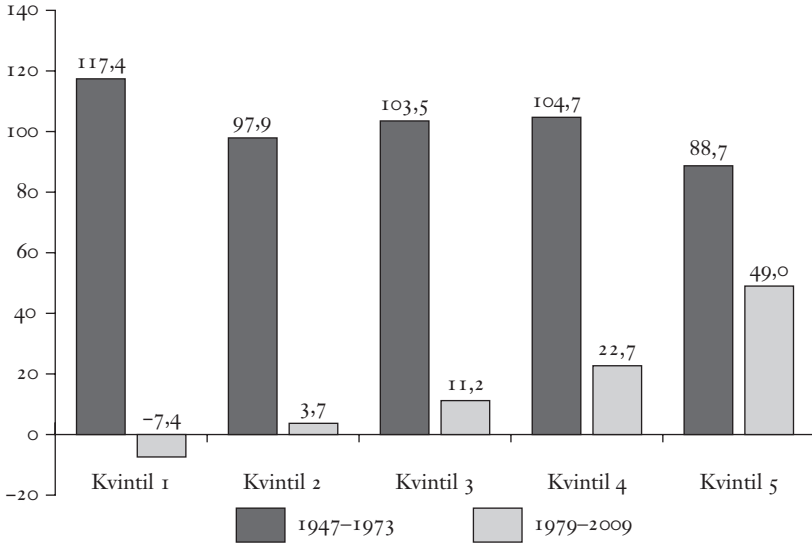
Vi ser att arbetsinkomsternas andel har en nedåtgående trend efter en topp

14. Siffror från det dataset som ekonomerna Anthony Atkinson, Thomas Piketty och Emmanuel Saez tagit fram och använt i sin artikel »Top Incomes in the Long Run of History«, i *Journal of Economic Literature* volym 49, nr 1 (2011). Statistiken finns att ladda ner på sidan The World Top Incomes Database, <http://g-mond.parisschoolofeconomics.eu/topincomes/>.

15. Statistiken kommer från Congressional Budget Office, <http://www.cbo.gov>, och har bearbetats av tankesmedjan Economic Policy Institutes utmärkta projekt »State of Working America«, som har hemsidan <http://stateofworkingamerica.org/>. Där kan man ladda ner statistiken.

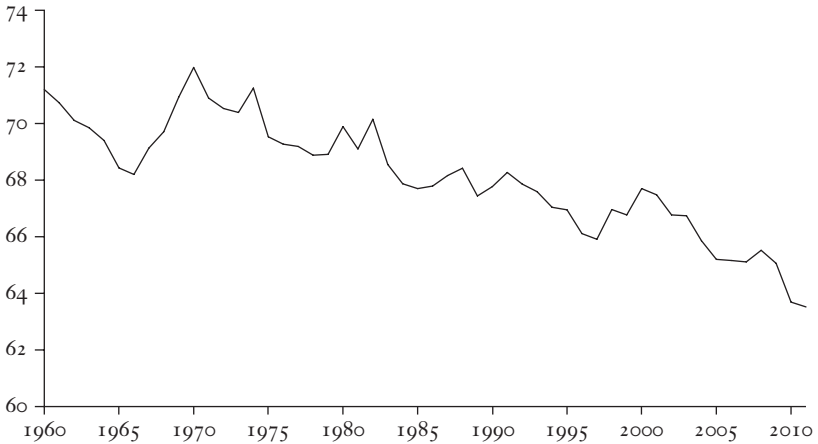
16. Detta är arbetets andel mätt med faktorkostnader, från EU-kommissionens dataset AMECO. Statistiken finns att ladda ner från http://ec.europa.eu/economy_finance/ameco/user/serie/SelectSerie.cfm.

Diagram 1. Inkomstutveckling i procent för USA:s familjer per kvintil 1947–1973 och 1979–2009

Källa: State of Working America.

Diagram 2. Arbetsinkomsternas andel i procent av de totala inkomsterna i ekonomin i USA 1960–2011

Källa: AMECO.

under det tidiga 1970-talet (när också ojämlikheten var som minst). Medan medelvärdet för arbetets andel av inkomsterna på 1960- och 70-talen låg runt 70 procent, hade andelen fallit till runt 65 procent på 2000-talet.

Parallellt med ökningen av ojämlikhet i marknadsinkomster har också omfördelningen genom skatter och välfärdspolitik minskat i USA sedan det tidiga 1980-talet. År 1980 var den högsta möjliga marginalskatten på arbetsinkomster över 70 procent, men genom en rad skattesänkningar, framför allt under presidenterna Reagan och George W. Bush, har den minskats till 39 procent. Också den högsta skatten på kapitalinkomster har sänkts under perioden: 1970 låg den på 32 procent, 1980 på 28 procent och i dag på 15 procent.¹⁷ Även om USA fortfarande har ett progressivt skattesystem, eftersom låginkomsttagare betalar lite i skatt, gör den amerikanska välfärdsstaten relativt lite för att minska den ekonomiska

ojämlikheten, jämfört med andra rika länder.¹⁸

Den sociala rörligheten – ens egen socioekonomiska status oberoende av ens föräldrars status – har minskat under den nyliberala perioden. Nationalekonomerna Martha Bailey och Susan Dynarski rapporterar att skillnaden i universitets- och högskoleutbildning mellan barn födda runt 1980 till högt utbildade respektive lågt utbildade föräldrar är större än motsvarande skillnad för amerikaner födda runt 1960.¹⁹ Yunju Nam visar att den sociala rörligheten minskat för amerikaner födda på 1960-talet jämfört med dem födda på 1950-talet vad gäller de höga inkomstgrupperna, och att den varit stabil för låginkomstgrupper.²⁰

Att förklara USA:s ökade ojämlikhet

Den ekonomiska ojämlikheten har således ökat i USA de senaste tre decennierna, efter att ha legat rätt stilla på en klart

17. För skatt på arbete, se statistik från nationalekonomen Andrew Shleifers dataset till artikeln »The Age of Milton Friedman«, i *Journal of Economic Literature* volym 47, nr 1 (2009), som finns att ladda ner från Shleifers hemsida: <http://www.economics.harvard.edu/faculty/shleifer/dataset>; för skatt på kapitalinkomster, se statistik från tankesmedjan Tax Policy Center (finns att ladda ner från: <http://www.taxpolicycenter.org/taxfacts/displayafact.cfm?Docid=161>).

18. Monica Prasad och Yingying Deng, »Taxation and The Worlds of Welfare«, i *Socio-Economic Review* volym 7, nr 3 (2009), s. 431–457.

19. Martha J. Bailey och Susan M. Dynarski, *Gains and Gaps. Changing Inequality in U.S. College Entry and Completion*, NBER Working Paper, nr 17633, december (2011).

20. Yunju Nam, »Is America Becoming More Equal for Children? Changes in the Intergenerational Transmission of Low and High-income Status«, i *Social Science Research* volym 33, nr 2 (2004). Se också Jason DeParle, »Harder for Americans to Rise from Lower Rungs«, *New York Times* den 4 januari 2012.

lägre nivå från andra världskrigets slut till mitten av 1970-talet. USA är fördelningsmässigt i dag tillbaka på »det glada tjugotalet«: champagnen och kaviaren flödar i toppen medan arbetarnas reallöner stått stilla i fyrtio år. Jag kommer nedan att försöka förstå detta faktum som ett uttryck för förändrade klassförhållanden. Men först finns det anledning att ägna några rader åt de två viktigaste rivaliserande (icke-klassbaserade) förklaringsmodellerna: en teknologibaserad hypotes och en hypotes om globalisering och ny konkurrens från låglöneländer.²¹

Teknologihypotesen vill hävda att inkomstjämligheten ökat framför allt på grund av tekniska innovationer som påverkar produktiviteten för olika yrken på skilda sätt. Framför allt är det datorer och informationsteknologi som lyfts fram. Hypotesens företrädare menar att många jobb som tidigare hade mellanhöga löner, såsom sekreterare och administratörer, försvunnit eftersom de ersatts av datorkraft,²² och att informationsteknologin gjort anställda med

högre utbildning mycket mer produktiva medan teknologin inte höjt produktiviteten (lika mycket) för lågutbildade anställda som industriarbetare eller städpersonal.²³ Teknologihypotesens främsta kritiker är ekonomerna David Card och John DiNardo. Deras huvudargument mot teknologihypotesen är att det mesta av ökningen av inkomstjämligheten skedde i början av 1980-talet, när it-revolutionen ännu inte hade gått så långt. Om it-teknologin är den viktigaste drivande faktorn i ökningen av inkomstjämligheten, säger Card och DiNardo, så skulle ojämlikheten ha ökat mest efter mitten av 1990-talet. Card och DiNardo lyfter i stället fram institutionella och politiska faktorer som urholkningen av minimilönen och försvagningen av facket och koordinerade löneförhandlingar, som huvudförklaring. Efter Card och DiNardos kritik har teknologi-skolan omformulerat sin förklaring.²⁴

Globaliseringshypotesen har förts fram av bland andra Paul Krugman.²⁵ Krugman argumenterar utifrån tanken

21. För en översikt över de båda förklaringsmodellerna, se Nathalie Chusseau, Michel Dumont och Joël Hellier, »Explaining Rising Inequality. Skill-Biased Technical Change and North-South Trade«, i *Journal of Economic Surveys* volym 22, nr 3 (2008).

22. Autor, Katz och Kearney kallar detta mönster på arbetsmarknaden för »polarisering«. David H. Autor, Lawrence F. Katz och Melissa S. Kearney, »Trends in U.S. Wage Inequality. Revising the Revisionists«, i *The Review of Economics and Statistics* volym 90, nr 2 (2008).

23. En bra kritisk diskussion av denna analys ges av David Card och John DiNardo, »Skill-Biased Technological Change and Rising Wage Inequality. Some Problems and Puzzles«, i *Journal of Labor Economics* volym 20, nr 4 (2002), s. 740.

24. Se Autor, Katz och Kearney, »Trends in U.S. Wage Inequality« (2008).

25. Paul Krugman, »Trade and Wages Reconsidered«, i *Brookings Papers on Economic Activity*, våren (2008). För en utförlig kritik av globaliserings- eller handels-hypotesen, forts på nästa sida

om en internationell arbetsdelning inom specifika branscher, där han hävdar att till exempel dator- och elektroniktillverkning präglas av att arbetsintensiva delar av tillverkningskedjan sker i låglöneländer som Kina, medan mer kapitalintensiva delar som kräver högutbildad arbetskraft sker i höglöneländer. Därför, menar Krugman, kan den ökade importen från låglöneländer innebära en press nedåt för lågutbildade amerikaners löner även när den import som ökar mest är i kapitalintensiva branscher som datorer: arbetsintensiva jobb *inom* branscherna flyttar till låglöneländer och efterfrågan på lågutbildad arbetskraft minskar i USA, vilket ökar lönejämlikheten. Det finns en stor diskussion om hur man ska mäta effekterna av internationell handel på inkomststrukturen i USA,²⁶ men det verkar omöjligt att förneka att den ökade globaliseringen åtminstone bidragit till den ökade ojämlikheten i landet.

Det finns dock ett mycket enkelt

argument som visar varför dessa två neoklassiska förklaringar inte räcker för att förklara den ökade ojämlikheten i USA. Alla rika länder har upplevt ungefär samma tekniska utveckling (den »informationsteknologiska revolutionen«) och ungefär samma globalisering sedan 1980, men ojämlikheten har inte ökat lika mycket i alla rika länder som i USA. Faktum är att den inte har nått en så hög nivå någonsin. Medan den procent som tjänade mest i USA år 2005 drog in 17,42 procent av de totala inkomsterna exklusive kapitalinkomster, var motsvarande siffra för Frankrike 8,73, för Storbritannien 14,25, för Japan 9,20, för Sverige 6,28 procent, och så vidare.²⁷ Om samma utveckling skett i alla rika länder men utfallen blivit så olika måste det finnas fler faktorer som påverkar utfallen. Jag vill hävda att dessa faktorer är sociala och politiska, och i allra högsta grad har med klassförhållanden att göra.²⁸ Resten av artikeln kommer att handla om detta.

---

forts från föregående sida se diskussionen om Krugmans paper som följer i numret av *Brookings Papers*, och se även Robert Z. Lawrence, *Blue-Collar Blues. Is Trade to Blame for Rising U.S. Income Inequality?* (2008).

26. För en metodologisk diskussion se Lawrence F. Katz och David H. Autor, »Changes in the Wage Structure and Earnings Inequality«, i *Handbook of Labor Economics* volym 3A (1999).

27. Statistiken kommer från dataset till Atkinson, Piketty och Saez, »Top Incomes in the Long Run of History« (2011) och finns att ladda ner på sidan The World Top Incomes Database, <http://g-mond.parisschoolofeconomics.eu/topincomes/>.

28. Se Lawrence R. Jacobs och Joe Soss, »The Politics of Inequality in America. A Political Economy Framework«, i *Annual Review of Political Science* volym 13 (2010). Se även Thomas Volscho och Nathan J. Kelly, *The Rise of the Super-Rich. Power Resources, Taxes, Financial Markets, and the Dynamics of the Top 1 Percent, 1949–2008*, paper, 6 december (2011); Rebecca Oliver, »Diverging Developments in Wage Inequality. Which Institutions Matter?«, i *Comparative Political Studies* volym 41, nr 12 (2008).

Jag vill beskriva de förändrade klassförhållandena i USA utifrån tre »arenor för konflikt«. Först ska jag behandla arbetsplatserna, där jag ska diskutera arbetsgivarnas antifackliga aktivism och vilken betydelse försvagningen av facket har haft för ojämlikheten. Sedan tar jag mig an hur företagen leds och styrs – hur detta har förändrats och hur det påverkar ojämlikheten. Sist diskuterar jag klassförhållandena i politiken.

Klassförhållandena på arbetsplatserna

För att förstå den antifackliga offensiv som pågått i USA sedan 1970-talet är det viktigt att se att USA alltsedan 1930-talet haft en struktur för fackliga organisering som är mycket olik den svenska. När en arbetsplats i USA ska organiseras fackligt sker det inte steg för steg, beroende på hur många anställda som väljer att organisera sig, utan det krävs att ett organiseringsval i regi av National Labor Relations Board (NLRB) hålls.²⁹ Om 30 procent av de anställda vill ha ett sådant val så anordnas det. Detta är alltså en omröstning där de anställda får rösta om huruvida arbetsplatsen ska

organiseras och täckas av kollektivavtal eller inte. Om en majoritet vill organisera sig så organiseras arbetsplatsen och arbetsgivaren måste förhandla med facket om löner, förmåner och arbetsförhållanden. Omvänt kan på en redan organiserad arbetsplats ett avorganiseringsval hållas om minst 30 procent av de anställda vill det.

Detta speciella system för organisering gör varje försök att organisera till en formaliserad kamp. Och på denna arena för konflikt kan vi se en tydlig förändring i klassförhållandena sedan 1970-talet. Den fackliga organiseringsgraden i privat sektor har sjunkit från 24,3 procent år 1973 till 6,9 procent år 2010 (via 20,1 procent 1980, 11,9 procent 1990 och 9,0 procent 2000).³⁰ Och en viktig anledning till detta är ökat och hårdare motstånd i fackliga organiseringskampanjer. Det finns enligt nationalekonomen Richard Freeman två anledningar till att den antifackliga offensiven växte och blev mer framgångsrik på 70-talet: (1) under decenniet växte relativlönen för fackligt anslutna (»*the union wage premium*«), det vill säga hur mycket högre lön man får av att vara med i facket, och de ökade kostna-

29. Se Richard Freeman, »Contraction and Expansion. The Divergence of Private Sector and Public Sector Unionism in the United States«, i *Journal of Economic Perspectives* volym 2, nr 2 (1988). Jämför Bruce Western, *Between Class and Market. Postwar Unionization in the Capitalist Democracies* (1997), s. 31, 48 f.

30. Statistiken kommer från nationalekonomerna Barry Hirsch och David Macphersons hemsida <http://unionstats.com>. För en översikt över försvagningen av fackföreningsrörelsen, se Barry T. Hirsch, »Sluggish Institutions in a Dynamic World. Can Unions and Industrial Competition Coexist?«, i *Journal of Economic Perspectives* volym 22, nr 1 (2008).

derna utgjorde ett starkt incitament för företagen att motsätta sig organisering; och (2) »teknikerna« (propaganda, argumentationsutbildning för chefer och så vidare) för att motsätta sig facklig organisering blev med utvecklingen av en hel industri av »antifackföreningskonsulter« mer effektiva.³¹

Just arbetsgivarnas antifackliga metoder är värda att titta närmare på. John Lawler, Robin West och Kate Bronfenbrenner har studerat organiseringskampanjsdata hos National Labor Relations Board för kampanjer från åren 1975–1982, 1991–1992 och 1999–2003, och deras beräkningar på förekomsten av olika tekniker är belysande. I tabell 1 på nästa sida syns hur vanliga sexton olika arbetsgivarmetoder var i de slumpmässigt utvalda kampanjerna. Metoderna varierar mellan relativt harmlösa som att dela ut flygblad med antifackliga budskap, till mer drastiska som hot om sänkta löner och till och med att sparka

anställda som engagerar sig för facklig organisering.³²

Man kan häpnas över att så brutala metoder – hot och avsked – används. Att usa har betydligt svagare arbetsrätt än till exempel Sverige, där arbetsgivaren måste ange »skäligh grund« för att säga upp en anställd, underlättar förstås för hänsynslösa arbetsgivare. Statsvetaren Dorian Warren pekar också på att National Labor Relations Board är en tandlös reglerare av relationerna mellan arbetsgivare och arbetstagare, vilket gör att arbetsgivare i högre grad kan komma undan ostraffade med ohederliga och till och med olagliga metoder.³³ Motståndet mot facklig organisering har i vilket fall ökat och blivit brutalare sedan 1970-talet, och detta är en viktig förklaring till den sjunkande organiseringsgraden i den privata sektorn. Forskare som sociologen Bruce Western har i sin tur visat att detta är en viktig förklaring till den ökade inkomstjämligheten.³⁴

31. Freeman, »Contraction and Expansion« (1988). Se också John Logan, »The Union Avoidance Industry in the United States«, i *British Journal of Industrial Relations* volym 44, nr 4 (2006); Daniel Tope och David Jacobs, »The Politics of Union Decline. The Contingent Determinants of Union Recognition«, i *American Sociological Review* volym 74, nr 5 (2009); och John-Paul Ferguson, *Contest, Social Valuation and Change in American Labor-Union Organizing, 1961 to 2004*, doktorsavhandling vid Massachusetts Institute of Technology (2009).

32. Se även John Schmitt och Ben Zipperer, *Dropping the Ax. Illegal Firings During Union Election Campaigns*, paper från Center for Economic Policy Research, januari (2007).

33. Dorian T. Warren, »The American Labor Movement in the Age of Obama. The Challenges and Opportunities of a Racialized Political Economy«, i *Perspectives on Politics* volym 8, nr 3 (2010), s. 849.

34. Bruce Western och Jake Rosenfeld, »Unions, Norms, and the Rise in U.S. Wage Inequality«, i *American Sociological Review* volym 76, nr 4 (2011). Jämför Volscho och Kelly, *The Rise of the Super-Rich* (2011). Se också Rudy Fichtenbaum, »The Impact of Unions on Labor's Share of Income. A Time-Series Analysis«, i *Review of Political Economy* volym 21, nr 4 (2009).

Tabell 1. Antifackliga arbetsgivarmetoder
i organiseringskampanjer 1975–1982, 1991–1992 och 1999–2003

Metoder	Frekvens i procent		
	Kampanjer 1975–1982 ^a	Kampanjer 1991–1992 ^b	Kampanjer 1999–2003 ^c
Tvingad närvaro på föreläsningar	65	82	–
Möten i små grupper eller med enskilda anställda	36	79	63
Kurser för förmän	38	–	–
Litteraturutdelning (brev eller flygblad)	70	80/70 (brev/flygblad)	–
Övervakning av anställda	34	–	–
Utdelning av enkäter	11	–	–
Diskriminering vid anställningar	24	–	–
Löneökningar under organiseringskampanjen	16	–	–
Hot om repressalier, till exempel om att sänka löner	10	–	47 (sänka löner)
Löften om förbättringar	4	–	–
Styrd omröstning	22	–	–
Konsult använd	20	71	–
Sparka anställda för facklig aktivitet	–	30	–
Antifacklig kommitté	–	42	–
Hot om att stänga fabriken eller arbetsplatsen	–	–	57
Hot om att sparka anställda	–	–	34

a. John J. Lawler och Robin West, »Impact of Union-Avoidance Strategy in Representation Elections«, i *Industrial Relations* volym 24, nr 3 (1985).

b. Kate Bronfenbrenner och Tom Juravich, *The Impact of Employer Opposition on Union Certification Win Rates. A Private/Public Sector Comparison*, working paper, Economic Policy Institute (1994), s. 19, tabell 7.

c. Kate Bronfenbrenner, *No Holds Barred. The Intensification of Employer Opposition to Organizing*, Economic Policy Institute Briefing Paper nr 235, maj (2009).

Högre facklig anslutningsgrad minskar inkomstspridningen både genom att opropor­tionerligt stärka förhandlingspositionerna för de som befinner sig långt ner i inkomstfördelningen (arbetare), och genom att förändra normerna för lönesättningen i ekonomin. Studier av amerikanska företag har visat att företag med högre facklig anslutningsgrad har mindre överdådiga ersättningar till sina verkställande direktörer än företag med svagare fack. Det visar sig att facklig anslutning överlag påverkar normer för lönesättning åt ett mer jämlikt håll.³⁵

Klassförhållandena i managementsfären

En förändring av klassrelationerna har också skett på fältet för ledning och styrning av privata företag. Som många observatörer har noterat med begrepp som »kvartalskapitalismen«, har avkastningskravens omfattning och intervall förändrats från 1980-talet och framåt. Den finansiella sektorns tyngd i ekonomin har ökat betydligt, framför allt i USA och ett par länder till, och relationen mellan finanskapital och industrikapital har förskjutits till finanskapitalets fördel. Ekonomen Ghazala

Azmat med kollegor har studerat fördelningen mellan arbetsinkomster och kapitalinkomster i infrastrukturbranscher sedan 1970-talet,³⁶ och menar sig se ett skifte i företagsstyrning (»*corporate governance*«) under 1980-talet, som påverkar fördelningen. Fram till dess var det, enligt Azmat med flera, vanligt att verkställande direktörer strävade efter att »bygga imperier«: att ha en stor marknadsandel värderades högt i sig. Men sedan 1980-talet har bolagsstyrelsernas kontroll över de verkställande direktörerna skärpts och de krav som ställs är enklare: mer och snabbare profiter. Att bygga större företag med stora marknadsandelar värderas inte längre högt; nu är det endast vinster som gäller. Denna förändring har ökat pressen på de anställda.

De franska marxistiska ekonomerna Gérard Duménil och Dominique Lévy lägger i sin analys av nyliberalismen stor vikt vid utvecklingen av relationen mellan utdelningar till aktieägare och profiter. Som bekant har de rika länderna dragits med betydligt högre arbetslöshet sedan 1970-talets mitt än vad man gjorde ungefär 1950–1973 (»de gyllene åren«), och detta även i perioder med höga vinster. Enligt gängse teori och »sunt förnuft« borde höga vinster leda

35. John DiNardo, Kevin Hallock och Jörn-Steffen Pischke, *Unions and Managerial Pay*, National Bureau of Economic Research Working Paper, nr 6318, december (1997).

36. Ghazala Azmat, Alan Manning och John Van Reenen, *Privatization, Entry Regulation and the Decline of Labor's Share of GDP. A Cross-Country Analysis of the Network Industries*, London School of Economics, Centre for Economic Performance, Discussion Paper, nr 806, juni (2007).

Diagram 3. Utdelningar till aktieägare delat med vinster efter skatt 1950–2010

Källa: Federal Reserve Statistical Release.

till investeringar och därmed att nya jobb skapas. Men Duménil och Lévy, liksom den amerikanske postkeynesianen J. W. Mason, visar att relationen mellan vinster och investeringar faktiskt varierar över tid, och att den åtminstone i USA sedan 1980 utformats på ett sätt som är fördelaktigt för aktieägare, men inte för resten av samhällsekonomin. Det skifte som skett är att profiler i dag snabbare delas ut till ägarna, vilket leder till lägre grad av investeringar per profitnivå.³⁷ Vad Duménil och Lévy

analys kan bidra till att förklara är alltså inget mindre än den stora diskrepansen mellan vinster och investeringar eller kapacitetsutnyttjande som bland annat USA dras med i dag. I diagram 3 ovan ser vi relationen mellan utdelningar till aktieägare och vinster efter skatt 1950–2010 i USA:s privata sektor, finansiella företag och jordbruk undantagna.³⁸

Vi ser ett trenderbrott runt år 1980: under de tre första decennierna i diagrammet låg relationen på mellan 0,4 och 0,6 (med ett medelvärde på 0,42), men efter

37. Gérard Duménil och Dominique Lévy, *The Crisis of Neoliberalism* (2011). Jag har också diskuterat detta i min artikel, »Nyliberalismens makroekonomi«, i *Tiden* nr 5–6 2011.

38. Statistiken kommer från USA:s centralbanks statistiska databas. Federal Reserve Statistical Release Z.1, »Flow of Funds«, finns att ladda hem från <http://www.federalreserve.gov/releases/z1/>. Se också J. W. Masons blogginlägg »Disgorge the Cash!« från 11 oktober 2011 och »The Capitalist Wants an Exit« den 6 november 2011 på bloggen *The Slack Wire*: <http://slackwire.blogspot.com>.

1980 ökar utdelningarna relaterat till vinstnivån kraftigt, och medelvärdet för åren 1980–2010 ligger på 0,70. Alltså: när privata företag gör vinster efter 1980 är de betydligt snabbare med att dela ut vinsterna till aktieägarna. Detta, menar Duménil och Lévy, minskar investeringarna.³⁹ Trendbrottet kan med postkeynesiansk teori förstås som ett epokskifte i relationen mellan tillväxtregim och efterfrågemönster.⁴⁰ I denna teori är löner inte bara en kostnad för arbetsgivarna, utan också vad som genom efterfrågan driver på tillväxten. Därför leder ökade vinster inte nödvändigtvis till ökade investeringar – om inte efterfrågan för ökad produktion finns. Den tyska postkeynesianen Petra Dünhaupt har studerat vad hon kallar rentierklassens inkomstandel i USA och Tyskland sedan 1950. Denna andel definierar Dünhaupt som profiter i finansiella företag, plus ränteinkomster från övriga företag och privatpersoner. Och hennes slutsats om situationen i USA rimmar mycket väl med vad som just sagts: »I USA, där det betydande skiftet

mot finansialisering inträffade under tidigt 1980-tal, visar rentierklassens inkomstandel en motsvarande ökning vid exakt samma tid och den stannar på en högre nivå fram till observationsperiodens slut.«⁴¹ Dünhaupt hävdar att finansialiseringen i ekonomin rymmer förhöjda krav på avkastning vilket i sin tur leder till större press på de anställda, som däremot inte nödvändigtvis får ta del av den ökade produktiviteten. Vilket stämmer med USA:s mönster av stagnerande arbetarlöner och skenande ersättningar för bolagstopparna. Återigen ser vi att utvecklingen av företagsstyrningen har tydliga implikationer för – eller, snarare, är en del av – klassförhållandena, om man betraktar den från denna synvinkel.

Intressant nog överlappar analysen som förts fram i hög grad med den som gjorts av ordföranden för den svenska regeringens finanskriskommitté, Thomas Franzén. Han skrev i oktober 2011 en debattartikel i *Svenska Dagbladet* där han bland annat hävdade: »att världen återkommande drabbas av finansiella

39. Jämför Yves Smith och Rob Parenteau, »Are Profits Hurting Capitalism?«, *New York Times* den 2 juli 2010; John Plender, »Don't Expect Economic Boost from Cash-rich Companies«, *Financial Times* den 3 januari 2012. Se också Chris Dillow, »Stagnationism, Exhilarationism and Beyond«, 25 mars 2012 på bloggen *Stumbling and Mumbling*: <http://stumblingandmumbling.typepad.com>.

40. Stephen Marglin och Amit Bhaduri, *Profit Squeeze and Keynesian Theory*, World Institute for Development Economics Research of the United Nations University Working Paper 39, april (1988).

41. Petra Dünhaupt, *Financialization and the Rentier Income Share. Evidence from the USA and Germany*, Institut für Makroökonomie und Konjunkturforschung Working Paper 2/2010, februari (2010).

kriser hänger starkt samman med företagens avkastningskrav«.42 I artikeln hävdade han att avkastningskraven borde halveras, och att de på sina nuvarande uppskrivade nivåer reflekterar en extrem kortsiktighet som gynnar aktieägarna (åtminstone på kort sikt) men hindrar hållbar tillväxt.

Klassförhållanden och politik

Statsvetarna Jacob Hacker och Paul Pierson skräder inte orden i sin bok *Winner-Take-All Politics* när de beskriver USA:s politiska utveckling sedan det sena 1970-talet: etiketten de klistrar på denna tid är »det trettioåriga kriget«.43 Detta »trettioåriga krig« består av just vad Walter Korpi i början av perioden kallade »den demokratiska klasskampen«: samhällsklassers och ekonomiska gruppers organisering socialt och politiskt för att forma samhällets utveckling.44 Hacker och Pierson beskriver den politiskt-organisatoriska sidan av den ökade ojämlikheten och argumenterar för att det inte är 1968 som är vändpunkten i amerikansk (ekonomisk) politik, som en del debattörer och forskare hävdar, utan snarare 1978. Året är viktigt, hävdar de, på grund av de reformer som *inte* genomfördes då, vilket visar hur högern tagit över.

1978 var demokraten Jimmy Carter president, och demokraterna hade majoritet i både representanthuset och senaten. De hade alltså en ovanligt fördelaktig situation för att genomföra reformer, men misslyckades ändå med flera centrala förslag, vilket enligt Hacker och Pierson är en tydlig indikator på att »vänstern« trots sina formellt extremt starka positioner, ändå var försvagad på ett djupare plan. Demokraternas förslag om att skapa ett nytt konsumentverk krossades av näringslivslobbying. Ett förslag som skulle göra det lagligt för byggfack att blockera en hel byggarbetsplats om de var i konflikt med en av entreprenörerna på bygget stoppades av arbetsgivarorganisationens aktivism. Och Carters avsikt att genomdriva en skattereform som skulle göra systemet mer konsekvent genom att avskaffa vissa avdrag, togs över av högern som bland annat fick igenom en sänkning av progressiviteten i kapitalbeskattningen, med en sänkning av högsta skattesatsen från 48 procent till 28 procent. Detta i motsats till tidigare demokratiska reformförslag under 1960- och 1970-talen som näringslivets organisationer och lobbying inte hade lyckats stoppa, säger Hacker och Pierson. Högersvängen i USA:s ekonomiska politik kom alltså

42. Thomas Franzén, »Företagens krav har skapat krisen«, *Svenska Dagbladet* den 10 oktober 2011.

43. Jacob Hacker och Paul Pierson, *Winner-Take-All Politics* (2010).

44. Walter Korpi, *Den demokratiska klasskampen* (1981).

paradoxalt nog under demokraten Carter.

Den underliggande orsaken är enligt Hacker och Pierson ett skifte i organisatorisk styrka.⁴⁵ De hävdar att gräsrotsorganisationerna urholkats i USA sedan 1960-talet (något som noga utretts av bland andra statsvetaren Theda Skocpol) och att detta innebär att pressen på politikerna från gräsrotter minskat. Den typ av gräsrotsorganisation som tappat allra mest är facket: organiseringsgraden för anställda i USA har sedan 1970 minskat från ungefär 25 procent till 11,9 procent i dag. Detta påverkar partipolitiken på ett väldigt direkt sätt eftersom facken varit den viktigaste typen av bidragsgivare till demokratiska politiker. I USA organiseras politisk aktivitet ofta i så kallade Political Action Committees (PAC:s), och Hacker och Pierson visar att relationen mellan antalet fackliga PAC:s och arbetsgivar-PAC:s har förändrats kraftigt sedan 70-talet. 1976 fanns 224 fackliga PAC:s och 922 arbetsgivar-PAC:s; 1986 var siffrorna 261 respektive 2 182. Högerens ökade och förbättrade organisering är Hacker och Piersons huvudförklaring till hela högersvängen i amerikansk politik.

Själva formen PAC har också blivit mycket omdiskuterad under de senaste åren, efter att en dom i Högsta domstolen 2010 avgjorde att företag har rätt att ge hur mycket pengar som helst till en PAC, så länge den inte kontrolleras av en politisk kandidat.⁴⁶ Enligt domslutet är företag personer (sic) med rätt till yttrandefrihet, inklusive att donera obegränsade mängder pengar till politiska organisationer. Denna form av PAC kallas »super-PAC« på grund av de enorma tillgångarna; kravet på självständighet från politiska kandidater tycks mest vara formalia eftersom många PAC:s som stödjer en viss kandidat drivs av kandidatens tidigare egna personal (så har fallet varit under 2012 med såväl Barack Obamas super-PAC som Mitt Romneys). Elizabeth Drew konstaterar i *New York Review of Books*: »Valet 2012 har i realiteten tagits över av super-PAC:s; de spenderar långt mer medel än kandidaternas egna kampanjer.«⁴⁷ Statsvetarna Nolan McCarty, Keith Poole och Howard Rosenthal har visat att de flesta av de riktigt stora donatorerna är politiskt extrema och den ökning av stora donationer som super-PAC:s

45. För diskussion, se Lane Kenworthy, »Business Political Capacity and the Top-Heavy Rise in Income Inequality«, i *Politics and Society* volym 38, nr 2 (2010).

46. Se Richard McGregor och John Dunbar, »Legal Flaws Give Free Rein to Super-Pacs«, *Financial Times* den 16 januari 2012; ledare, »Checking the Rise of the Super-Pacs«, *Financial Times* den 18 januari 2012; Ian Bremner, »How Growing Corporate Influence is Reshaping U.S. Politics«, *Financial Times* den 13 januari 2012.

47. Elizabeth Drew, »Can We Have a Democratic Election?«, *New York Review of Books* den 23 februari 2012.

innebär kan därför förväntas ytterligare öka den politiska polariseringen i USA.⁴⁸

Hacker och Piersons argument att högersvingen kom under demokratiskt styre och att detta beror på en underliggande politisk-organisatorisk eller mobiliserande faktor är intressant också om vi vänder blicken mot så kallade parti-effekter, alltså effekter av olika partiers styre på någon utfallsvariabel. Om man använder inkomstfördelningen (mätt med Gini-koefficienten) som utfallsvariabel visar det sig att 1945–1980 så spelade presidentens partitillhörighet roll för inkomstfördelningens utveckling: republikanska presidenter ökade ojämlikheten och demokratiska presidenter minskade den. Men efter 1980, från och med Reagan, har inkomstojämlikheten ökat oavsett president, alltså även under demokraterna Clinton (1992–2000) och Obama (2008–), visar nationalekonomen Lane Kenworthy.⁴⁹ Även med demokratiska presidenter – Carter, Clinton, Obama – förs sedan 1978 en mer näringslivsvänlig politik än vad som tidigare var fallet. Även statsvetarna McCarty, Poole och Rosenthal håller med om att roten till högersvingen ligger i

1970-talet, inte i Reagan-administrationen *per se*. Reagan-konservatismen, skriver de, var »en vara på hyllan i det politiska snabbköpet«, som plockades upp år 1980 eftersom befolkningens konservatism ökat på grund av politisk polarisering och ökad inkomstojämlikhet.⁵⁰

Den politiskt-organisatoriska omvandling som Hacker och Pierson beskriver som »det trettioåriga kriget« handlar om att företag och arbetsgivarorganisationer mycket medvetet ökade sin politiska aktivism under 1970-talet, om den ökade betydelsen av tanke-smedjor och om en ökad organisatorisk kompetens i det republikanska partiet. Varför skedde då denna offensiv just under 1970-talet? Sociologen Patrick Akard hävdar att anledningen till att USA:s överklass enade sig politiskt och ideologiskt just då var att detta decennium bjöd på reformförsök som utmanade kapitalistintressen i många olika branscher på en gång.⁵¹ Akard utgår ifrån att en klass inte automatiskt är »klassmedveten« och enad, utan att enande är något som varierar över tid beroende på yttre faktorer. Och just på 1970-talet kom flera reformförslag för att reglera ekonomin som berörde flera

49. Nolan McCarty, Keith T. Poole och Howard Rosenthal, *Polarized America. The Dance of Ideology and Unequal Riches* (2006), kapitel 5.

49. Lane Kenworthy, »How Much Do Presidents Influence Income Inequality?«, i *Challenge* volym 53, nr 2 (2010).

50. McCarty, Poole och Rosenthal, *Polarized America* (2006), s. 7.

51. Akard, »Corporate Mobilization and Political Power« (1992).

heterogena kapitalistintressen på en gång: Carters försök att skapa ett nytt konsumentverk är ett exempel på detta. Ett klassiskt uttryck för den amerikanska kapitalistklassens medvetenhet om behovet att organisera sig är en promemoria som Lewis Powell, framtida domare i högsta domstolen, skrev 1971: »Styrka återfinns i organisering, i noggrann långsiktig planering och implementering, i konsekvent handlande över många år, i den finansiering som bara samarbete kan uppbbringa, och i den politiska makt som bara en enad kamp och nationella organisationer kan uppbbringa.«⁵² Det är pikant hur lik Powells tankegång är till de idéer som Svenska Arbetsgivareföreningens dåvarande informationschef Sture Eskilsson förde fram i sin legendariska promemoria samma år, och som i en del tolkningar av svensk politisk historia var startskottet för nyliberalismen i Sverige.⁵³

Utöver ren klassmobilisering är också ökad ojämlikhet i politiskt deltagande en slående tendens i USA under de senaste trettio åren. I motsats till den välkända *What's the Matter With Kansas*-hypotesen – som hävdar att vit arbetarklass förletts att rösta höger, lockade av högerens socialkonservatism⁵⁴ – visar empirisk forskning av statsvetare som Andrew Gelman, Larry Bartels och Nolan McCarty att det inte finns någon nedåtgående trend i »plånboksröstning« i USA de senaste decennierna, men att däremot allt färre låginkomsttagare alls röstar, vilket gör politiker mindre känsliga för deras preferenser.⁵⁵ Den ökande ekonomiska ojämlikheten upprätthåller därför sig själv genom ökad politisk ojämlikhet.⁵⁶

Hur har då den politiskt-organisatoriska förändringen eller »det trettioåriga kriget« påverkat fördelningen av inkomster och förmögenhet i USA?

52. Citerat i Bob Herbert, »Unintended, but Sound Advice«, *New York Times* den 28 februari 2011.

53. Se till exempel Dan Josefsson, »Korståget mot välfärden eller Den svenska elitens våldsamma revolt«, i *Ordfront* nr 10 2005. Artikeln finns att läsa på Josefssons hemsida: <http://josefsson.net/artikelarkiv/124-korstaget-mot-vaelfaerden-eller-den-svenska-elitens-valdsamma-revolt.html>.

54. Efter Thomas Franks bok *What's the Matter with Kansas? How Conservatives Won the Heart of America* (2004). Red. anm.

55. Se Andrew Gelman med flera, *Red State, Blue State, Rich State, Poor State. Why Americans Vote the Way They Do* (2008); Larry Bartels, »What's the Matter with *What's the Matter with Kansas?*«, i *Quarterly Journal of Political Science* volym 1, nr 2 (2006); McCarty, Poole och Rosenthal, *Polarized America* (2006).

56. Larry Bartels, *Unequal Democracy* (2008); Martin Gilens, »Inequality and Democratic Responsiveness«, i *Public Opinion Quarterly* volym 69, nr 5 (2005).

En politisk faktor som fått mycket uppmärksamhet i forskningsdebatten om USA:s ökade inkomstjämlighet är den lagstadgade minimilönen. Efter som minimilönens nivå har sjunkit i jämförelse med medellönen har dess betydelse för att hålla uppe lönegolvet urholkats. Den statliga minimilönen var som högst 1979. Forskning av nationalekonomerna John DiNardo, Nicole Fortin, Thomas Lemieux, David Lee, David Autor med flera har kommit med en mängd olika beräkningar, men urholkningen av minimilönen spelar helt klart roll: den förklarar mellan en tredjedel och två tredjedelar av den ökade löneojämlikheten mellan låginkomsttagare å ena sidan och medelinkomsttagare och höginkomsttagare å den andra.⁵⁷

Ytterligare en för inkomst- och förmögensfördelningen viktig faktor som bestäms politiskt är skattesystemet. Skattesystemets progressivitet har minskats kraftigt sedan det sena 1970-talet genom att progressiviteten i skatten på arbetsinkomster har minskat,

och att skatten på kapitalinkomster har sänkts. Till exempel var år 1980, vid Reagans tillträde, den högsta marginalskatten på arbetsinkomster faktiskt så hög som 72,5 procent. Under 1980-talet sänktes den rejält för att nå en botten på 37,5 procent år 1990, varpå den studsade upp lite under Clinton (43 procent 1995) för att sedan falla igen under George W. Bush (till 39 procent 2005).⁵⁸ George W. Bushs skattesänkningar år 2001 och 2003 hade starkt regressiva effekter, konstaterar statsvetaren Larry Bartels, men hade ändå starkt folkligt stöd.⁵⁹ Bartels förklarar detta med att många medborgare missförstod skattesänkningarnas innebörd.

När det gäller den högsta skattesatsen på kapitalinkomster låg den så högt som på 40 procent 1978. Genom den ovan beskrivna utvecklingen, där Jimmy Carters administration och den demokratiskt dominerade kongressen gjordes bort av republikanerna och skatternas progressivitet minskades kraftigt, föll den till 28 procent 1979

57. John DiNardo, Nicole M. Fortin och Thomas Lemieux, »Labor Market Institutions and the Distribution of Wages, 1973–1992. A Semiparametric Approach«, i *Econometrica* volym 64, nr 5 (1996); David S. Lee, »Wage Inequality in the United States During the 1980s. Rising Dispersion or Falling Minimum Wage?«, i *Quarterly Journal of Economics* volym 114, nr 3 (1999); David H. Autor, Alan Manning och Christopher L. Smith, *The Contribution of the Minimum Wage to U.S. Wage Inequality over Three Decades. A Reassessment*, NBER Working Paper, nr 16533, november (2010).

58. Statistik från Shleifers dataset till »The Age of Milton Friedman« (2009), <http://www.economics.harvard.edu/faculty/shleifer/dataset>.

59. Larry Bartels, »Homer Gets a Tax Cut. Inequality and Public Policy in the American Mind«, i *Perspectives on Politics* volym 3, nr 1 (2005).

och till historiskt låga 20 procent under Reagan. Efter att åter ha legat runt 30 procent under Clinton-administrationen letade sig skattesatsen ner mot 15 procent under åren med George W. Bush.⁶⁰

Under presidentvalskampanjen 2012 har just den låga skattesatsen på kapitalinkomster uppmärksammats, inte minst genom att republikanernas presidentkandidat Mitt Romney själv har enorma kapitalinkomster som han betalar ungefär 15 procent i skatt på: klart lägre än vad en typisk arbetare betalar.⁶¹ Detta parallellt med att investeringslegendaren Warren Buffett, en av världens rikaste män, gått ut och förklarat att han betalar en lägre andel av sina inkomster i skatt än vad hans sekreterare gör.⁶²

Avslutande diskussion

Även om det övergripande resultatet och intrycket av den studerade perioden är ökad ojämlikhet och ett hårdnande klassamhälle, visar de tre arenorna upp klara variationer för såväl tidpunkt som grad av avsiktlighet i förändringen av klassförhållandena.

Vad gäller den fackliga organisationen är den antifackliga kampen där

ett tydligt uttryck för medvetna avsikter från arbetsgivarnas sida att förändra styrkeförhållandena. Närmast per definition handlar det om att förändra klassförhållandena, eftersom relationen mellan arbetsgivare och arbetstagare är den grundläggande klassrelationen.

Processen inom managementsfären skiljer sig från den på arbetsplatserna både vad gäller tidpunkt och grad av avsiktighet. Jag har svårt att se den förändring av managementfilosofin som Azmat, Manning och Van Reenen spårar, med övergången från betoning på marknadsandelar och »imperiebyggande« till vinst rätt och slätt, som ett uttryck för en vilja att förändra klassförhållandena. Klassförhållandena påverkades förvisso också, men oavsiktligt. Denna process startade också senare än den antifackliga offensiven, på 1980-talet snarare än 1970-talet.

Till sist, politiken. Som Akard och Hacker och Pierson betonar tog högeroffensiven fart på 1970-talet med en ökad politisk-organisatorisk mobilisering, som svar på regleringsambitioner som berörde hela ekonomin. Den ökade mobiliseringen har också efter hand fått en extra skjuts av den ökade eko-

60. Statistik från tankesmedjan Tax Policy Center, ett samarbete mellan de två tankesmedjorna Urban Institute och Brookings Institution. Nedladdad från <http://www.taxpolicycenter.org/taxfacts/displayafact.cfm?Docid=161>. Se också Paul Krugman, »The History of Capital Gains Taxes«, från hans blogg hos *New York Times*, *The Conscience of a Liberal*, 18 januari 2012: <http://krugman.blogs.nytimes.com/2012/01/18/the-history-of-capital-gains-taxes/>.

61. Richard McGregor, »Romney Pays Tax Rate of »Close to 15%««, *Financial Times* den 17 januari 2012.

62. Warren Buffett, »Stop Coddling the Super-Rich«, *New York Times* den 14 augusti 2011.

nomiska ojämlikheten som förstås har ökat överklassens ekonomiska övertag, och dessutom, som Theda Skocpol, Larry Bartels med flera har visat, mins-

kat låginkomsttagarnas politiska deltagande och därmed deras möjligheter att utgöra en social och politisk motvikt till högerns ekonomiska övermakt.